

Történeti muzeológia

Történeti muzeológia

A történeti muzeológia feladata

A történeti muzeológia feladata azoknak az időbeli és helyi körülményeknek és feltételeknek a leírása és magyarázata, amelyek között a *muzealitás* megjelent és a reflexió tárgya lett. Eközben tárgyát a történeti fejlődés folyamatában és a jelenhez való viszonyában egyaránt szemléli.



Történeti muzeológia

A történeti muzeológia megismerési munkája két területen:

- a muzeáljelenség története önmagában (az a mód, ahogy a muzealitás, egy adott kultúra és hordozói igényeivel és értékképzeteivel mindig összhangban, konkrétan kifejezésre jutott)
- a muzealitás absztrakt kezelésének története, vagyis maga a muzeológia.

Történeti muzeológia

A muzeáljelenység története

Régebbi korokban a muzeáljelenység mindig saját idejének megfelelően, a maitól eltérő alakban jelent meg. Jelenlegi formája is szükségszerűen változik, mivel függ a társadalom muzealitással kapcsolatos beállítottságától.

A muzeális intézmény mint objektív forma a muzealitás olyan sajátos kifejezőeszköze, amely különböző történelmi feltételek között más és más alakban jelenik meg.



Történeti muzeológia

A muzeális viszony

Muzeális viszonyon egy bizonyos beállítottságot értünk, amely az embert arra indítja, hogy a természetes és az alakított világból olyan tárgyakat ismerjen fel és válasszon ki, amelyek számára és társadalma számára különleges értéket jelenítenek meg. Ez az érték kulturális érték, s olyan lényeginek kell lennie, hogy hordozói az összvalóság képviselőiként kiválaszthatók, megőrizhetők, megvizsgálhatók és bizonyos tekintetben ábrázolhatók lehessenek.

A gyűjtés, mindenfajta muzeális tevékenység előfeltétele, egy primer természetes vágyból ered. A muzeális viszony azonban alapvető hajtóerőit tekintve szekundér szükségleteken, vagyis szociálisan vagy kulturálisan meghatározott igényeken és vágyakon alapul, amelyek beteljesítésétől függ az egyén elégedettsége.

Ez a viszony nem kötődik bizonyos korszakokhoz, mivel alapjában véve egy egzisztenciális, általános emberi vágy, az emlékezet fenntartásának kifejeződése.

Történeti muzeológia

Múzeumtörténet és a muzeáltörténet

A múzeum mint intézmény története nem azonos a muzealitás vagy annak megjelenési formája, a muzeáljelenség történetével.

A múzeumtörténet egy bizonyos intézményes megjelenési forma leírása, egy időbeli folyamaton belül.

A muzeáltörténet, a muzeáljelenség története a muzealitást az összes olyan forma segítségével írja le, amelyekben konkrétan előfordul. Ebből kifolyólag eszmetörténet.

A múzeum mint olyan a történeti muzeológia számára tehát nem a primer megismerés tárgya. Miként korábbi előformái is, csupán belépőként szolgál annak a megismeréséhez, hogy vajon egy történelmileg meghatározható társadalom kulturális állapotával összhangban kifejezte-e a muzealitást, s ha igen, milyen módon.

A muzeáltörténet forrásai

A muzealitás fejlődéstörténetének megismerése is interpretálható **forrásokhoz** kötődik.

Elsődleges forrásai a muzeáliák és a megfelelő múzeumi, gyűjteményi és kiállítási katalógusok mellett jegyzőkönyvek, akták, levelezések, elszámolások, naplók, koncepciók, tervek, képes és hangos feljegyzések, valamint efemer anyagok, mint például beharangozók, meghívók, plakátok, hirdetések és más triviális dokumentumok.

Másodlagos forrásai útibeszámolók, útikalauzok, kézikönyvek, szakkönyvek és a muzeális kontextuson kívül eső levelezések, a médiában nyilvánosságra hozott anyagok, mint a beszámolók, recenziók, olvasói levelek és interjúk, valamint a törvények és rendeletek.

Történeti muzeológia

Muzeális és megőrző gyűjtés

Muzeáljelenségről csak akkor beszélhetünk, ha kimutatható a társadalom számára jelentős tárgyak és anyagok célzott muzeális gyűjtése, beleértve megőrzésüket és közvetítésüket. Ez akkor is érvényes, ha ez a közösség csak bizonyos rétegekre korlátozódik.

Ahhoz, hogy a források muzeológiai szempontból megítélhetővé váljanak, nem elegendő a pusztán gyűjtőtevékenység kimutatása. A források nyomán felismerhetővé kell válnia, mely mozgatórugókból indult ki e tevékenység. Ha a mozgatórugók nem felelnek meg a muzeális gyűjtés kritériumának, akkor **megőrző gyűjtésről** beszélünk.

Történeti muzeológia

Periodizáció

- **premuzeális** korszak (a legkorábbi bizonyítékoktól, mai tudásunk szerint a Krisztus előtti 2. évezred kezdetétől a 14. századi kincseskamrákig)
- **protomuzeális** korszak (fejedelmi gyűjtemények a 14. századtól a 17. századig)
- **paleomuzeális** korszak (polgári gyűjtemények és az első nyilvános múzeumok a 17. és 18. században)
- **mezomuzeális** korszak (a késő 18. század állami múzeumaitól a 20. század első feléig)
- **neomuzeális** korszak (a második világháború vége óta)

Történeti muzeológia

A gyűjtemények nyilvánossága

A muzeáljelenség meghatározása esetén fontos ismertetőjegy, milyen mértékben szánták a gyűjteményeket a nyilvánosságnak. Múzeumról, mint olyanról ezért csak akkor beszélünk, ha a különös társadalmi relevanciával rendelkező tárgyak célzott (muzeális) gyűjtésének, megőrzésének és kutatásának funkcióin túl szándékai között szerepel a **közvetítés**, azaz rangra, képzettségre vagy származásra tekintet nélkül bárki számára történő bemutatás.

Azoknak a múzeumoknak a létezése, amelyek egy nagyon szűk látogatókörön túl már mások számára is hozzáférhetőek voltak, a 17. század előtt nem mutatható ki, és akkor is, egészen a 18. század végéig csupán kivételekként.

Történeti muzeológia

A gyűjtemények nyilvánossága

Az első, kifejezetten nyilvános múzeum a baseli „**Amerbach-kabinet**” (1661) és az oxfordi Ashmolean Museum (1693) volt.

Bár a drezdai fejedelmi gyűjtemények látogatási rendjét már 1658-ban kibocsátották, amely egy 4-től 6 aranyig terjedő korlátozó vezetési díjat is magában foglalt, a bebocsátottak köre mégis csupán fejedelmekre és előkelő személyiségekre korlátozódott.



15j. Hans Holbein: Bonifatius Amerbach portréja, 1519
Kunstmuseum Basel

A gyűjtemények nyilvánossága

1694-ben Boisot, a besançoni Saint Vincent apátja az apátságra hagyta személyes gyűjteményeit, azzal a kikötéssel, hogy a közönség rendszeresen látogathatja azt.

1750-ben a közvélemény nyomására a párizsi Palais du Luxembourg-ban hozzáférhetővé tették a nyilvánosság számára egy válogatást a királyi festménygyűjteményből.

Palais du Luxembourg



Történeti muzeológia

A német filozófus, **Gottfried Wilhelm Leibniz (1646–1716)** több ízben próbálta meg – hiába – Tudományos Akadémia alapítását Bécsben, ebben az összefüggésben pedig a császári gyűjteményeket illusztratív módon a tudomány szolgálatába akarta állítani. A Galéria akkori beosztása viszont még egészen a Kunst- und Wunderkammerek szellemének felelt meg, a képeket még nem iskolák vagy témák szerint akasztották, hanem beillesztették az architektúrába. A Bécsi Stallburgban lévő Galéria el volt zárva a nyilvánosság elől, a magas rangú személyek és a jelentős utazók némi borraivaló ellenében betekintést nyerhettek.



Történeti muzeológia

1773-ban Mária Terézia császárnő úgy rendelkezett, hogy a művészek számára a Galéria egyik különleges tere a másoláshoz rendelkezésre álljon. 1776-ban következett az a határozat, amely szerint a Galériát a Felső Belvedere-be kell költöztetni. Ott 1776 és 1778 között Josef Rosa, drezdai udvari festő és akadémiai professzor rendezkedett be, mint a Galéria felügyelője. Röviddel ezután a bázeli Christian von Mechel tanító alapvetései nyomán rendezték át a gyűjteményt.

Frans van Stampart és Anton Joseph von Prenner:

Fiktív festményfal a bécsi Birodalmi gyűjteményből, rézkarc

Prodromus (Bécs, 1735), pl. 21. 88-B2961



Történelmi muzeológia



II. József császár 1783-ban dekrétum útján tette nyilvánosan látogathatóvá a császári Galériát. A látogatásra hétfőn, szerdán és pénteken kerülhetett sor, „megtisztított cipőben”. A botokat és a kardokat a bejáratnál le kellett adni, esős időben pedig a Galéria zárva tartott. Fiatal művészek bármikor engedélyt kaphattak az általuk kiválasztott képek másolására. A Galéria újrendezése élénk, de megosztott visszhangra talált. Az irodalmilag képzett közönség és a tudósok részéről lelkes elismerés hangzott el, mindeneelőtt azonban a művészek kritizálták a képek elhelyezését – galéria helyett szobákban –, illetve a didaktikus, iskolák szerinti elrendezést.

A Kunsthistorisches Museum, Bécs egyik mai kiállítótere